

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Природничий факультет
Кафедра екології

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НПП «ПОДІЛЬСЬКІ ТОВТРИ»**

Виконала: магістрант 2 курсу
Ecolb1-M18z групи
Спеціальності 101 Екологія
Сидорук Анастасія Олександрівна
Керівник:
Любинський О.І., доктор
сільськогосподарських наук, професор

Рецензент:
Семерня О. М., доктор
педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2019 року

Зміст

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	7
1.1. Теоретичні аспекти рекреаційного природокористування	7
1.2. Методологічні аспекти визначення економічної оцінки ресурсів природно-заповідних територій	18
1.3. Технологічна оцінка рекреаційної діяльності	25
РОЗДІЛ II МАТЕРІАЛ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ	30
2.1. Загальна характеристика національного природного парку «Подільські Товтри»	30
2.2. Методичні аспекти економічної оцінки рекреаційних ресурсів	32
2.3. Техніка безпеки у національних природних парках	37
РОЗДІЛ III РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ	42
3.1. Екологічна характеристика функціонального зонування території НПП "Подільські Товтри"	42
3.2. Розвиток туризму в НПП «Подільські Товтри»	49
3.3. Еколого-економічна оцінка рекреаційної діяльності	51
3.4. Екологічна освіта та виховання у НПП «Подільські Товтри» як елемент сталого розвитку парку	61
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	71

ВСТУП

Актуальність теми. У теперішній час природоохоронні території, крім виконання своїх прямих природоохоронних функцій, сприяють підвищенню добробуту людини, скороченню масштабів бідності та є чинником сталого соціально-економічного розвитку суспільства. Зокрема, вони допомагають підтримувати екосистеми, зберігати біологічні види та їх генетичну різноманітність, задовольняти життєві потреби місцевого населення, створювати сприятливі умови для відпочинку й туризму. Якщо розглядати цю проблему в глобальному розрізі, то можна зробити висновок, що кількість природоохоронних територій за останнє десятиліття збільшилася.

Тенденція останніх років – перетворення рекреації та туризму в одну з найприбутковіших галузей світового господарства. Формування регіонального рекреаційно – туристичного продукту гостро потребує попередньої оцінки рекреаційного потенціалу кожного регіону зокрема. Відмінності природних природоохоронних територій унеможливають створення уніфікованого підходу до проведення реформ у рекреаційній діяльності, потребують гнучкої політики на кожній території

Національні природні парки (НПП) України як поліфункціональні природоохоронні об'єкти у своєму функціонуванні передбачають розвиток рекреаційного природокористування, тобто комплексу заходів, пов'язаних із використанням природних ресурсів з метою оздоровлення людини, відновлення її фізичного та психологічного самопочуття, розширення екологічного і культурного світогляду. Рекреаційне природокористування на території НПП охоплює такі типи: санаторно-курортне лікування, туризм та утилітарну рекреацію. В Україні найбільшого поширення рекреаційне природокористування набуло у НПП, що були створені першими на територіях, які інтенсивно освоювали рекреанти. Серед них Національний природний парк «Подільські Товтри».

Мета і завдання дослідження. Обґрунтувати напрями і заходи розвитку рекреаційного використання території НПП «Подільські Товтри».

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

– проаналізувати й узагальнити основні теоретико-методологічні підходи щодо особливостей рекреаційного природокористування на території національних природних парків;

– проаналізувати сучасний стан рекреаційного господарства у межах НПП;

– оцінити рекреаційну ємність НПП для подання рекомендацій щодо кількості відпочиваючих, які можуть відвідувати ландшафтні комплекси парку;

– провести аналіз туристичної діяльності та напрями екологічно-освітньої роботи.

Об’єктом дослідження є рекреаційна придатність територій та ландшафтів національного природного парку.

Предметом дослідження є оптимізація рекреаційного природокористування на території НПП на основі комплексного еколого-економічного оцінювання придатності ПТК для різних видів рекреаційної діяльності.

Методи дослідження. Для написання роботи використано такі методи, як: опрацювання наукової літератури, аналіз статистичних даних та одержаних результатів, спостереження і порівняння, математичні, картографічні та польові.

Наукова новизна одержаних результатів: проаналізовано сучасний стан рекреаційного господарства у межах НПП «Подільські Товтри»; оцінено рекреаційну ємність НПП для подання рекомендацій щодо кількості відпочиваючих, які можуть відвідувати ландшафтні комплекси парку, провести аналіз туристичної діяльності та напрями екологічно-освітньої роботи, обґрунтовано нові напрями рекреаційного використання на території

НПП з метою подолання ефекту сезонності у рекреаційному природокористуванні.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблено практичні рекомендації щодо подальшого рекреаційного природокористування у межах національного природного парку «Подільські Товтри». Вдосконалено систему туристичної діяльності та проаналізовано нові маршрути відповідно до можливостей ландшафтних комплексів. Запропонована оптимізація розвитку рекреаційного природокористування сприятиме соціально-економічному розвитку регіону.

Апробація. Основні положення і результати досліджень обговорені й одержали схвалення на науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками науково-дослідної роботи у 2018-2019 навчальному році.

Публікації. Основні положення і висновки дослідження опубліковані у «Збірнику наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками науково-дослідної роботи у 2018-2019 навчальному році».

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота викладена на 74 сторінках основного друкованого тексту та складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 46 найменувань.

ВИСНОВКИ

1. НПП "Подільські Товтри" розташований на території Городоцького, Кам'янець-Подільського та Чемеровецького районів Хмельницької області на загальній площі 261316 гектарів. Територія НПП «Подільські Товтри» поділяється на окремі зони. З метою збереження, відтворення та використання природних комплексів і об'єктів, територія НПП "Подільські Товтри" поділяється на такі функціональні зони: заповідна зона; зона регульованої рекреації; зона стаціонарної рекреації; господарська зона.

2. Рекреаційна діяльність проводиться в НПП "Подільські Товтри", в зонах регульованої та стаціонарної рекреації та організовується його спеціальними підрозділами, а також іншими підприємствами, організаціями на підставі угод з його адміністрацією відповідно до чинного законодавства. НПП "Подільські Товтри", у відповідних зонах згідно з його Проектом організації території, забезпечує організацію рекреаційної інфраструктури, поширює мережу еколого- і науково-пізнавальних маршрутів, рекреаційних зон для створення сприятливих умов для відпочинку, оздоровлення населення та відвідувачів НПП "Подільські Товтри". НПП "Подільські Товтри" організовує маркетингові дослідження щодо надання платних рекреаційних послуг відповідно до чинного законодавства.

3. Вартість використовуваного потенціалу на території національного природного парку «Подільські Товтри» складає 256,1 млн. грн. Разом з тим, якщо здійснити зонування території за підтипами рекреаційного землекористування, площа земель із рекреаційним потенціалом зросте до 54470 га а його вартість складатиме 13,9 млрд. грн., що на 11,3 млрд. грн. більше по відношенню до використовуваного існуючого.

4. Територія Подільських Товтр для туристичної галузі є цікавою з точки зору двох основних компонент. Перша компонента - природничо-естетична і друга - краєзнавчо-історична. Існують і інші але їхнє значення мінімальне. Обидві компоненти претендують на повноцінний цивілізований

розвиток і можуть забезпечити і, в принципі, вже забезпечують основні функції туризму на займаній території. Враховуючи специфіку території, і в цьому є неабиякий позитив, переважна більшість туристичного користування даною територією - це активний туризм. Лише за незначним виключенням, що включає в себе, в основному, елемент історичного вивчення території, присутній пасивний вид туризму, тобто подорожі за допомогою механічних транспортних засобів.

5. В межах НПП може одночасно відпочивати понад 162 тис. чоловік. Крім цього, курортологічні та територіальні ресурси можуть задовольнити наступну чисельність відпочиваючих:

- курортологічні ресурси 128 тис.чол.,
- територіальні ресурси 21,5 тис.чол. одночасно.

6. Пропонується за період розрахункового строку збільшити ємність установ стаціонарної рекреації з 2,3 тис. місць до 15,9 тис. місць. З них цілорічних з 0,6 тис. місць до 4,1 тис. місць. При цьому територія установ зросте з 173,5 га до 324,1 га. Потреба в чисельності обслуговуючого персоналу буде становити 50761 чол. (у т.ч. існуючого 1175 чол.). На перший етап передбачається збільшити ємність установ стаціонарної рекреації до 4,7 тис. місць. З них цілорічного функціонування з 0,6 тис. місць до 0,9 тис. місць. При цьому територія установ зросте з 138,7 га до 324,1 га.

7. Чисельність обслуговуючого персоналу збільшиться з 1115 чол. для 1604 чол.. Кількість персоналу, зайнятого в обслуговуванні в розмірі 25% від загальної кількості обслуговуючого персоналу рекреаційних установ і складе 1268 чол., у т.ч. на період першого етапу - 401 чол. Загальна чисельність обслуговуючого персоналу на кінець розрахункового строку приймається 6339 чол., у тому числі на кінець першої черги будівництва - 2005 чол.

8. Кількість короткочасно відпочиваючих (неохоплених путівками) складе 49,0 тис. чол. самодіяльних туристів приїжджих. У тому числі на період першого етапу відповідно 15,0 тис. чол. та 0,8 тис. чоловік.

9. На туристських маршрутах передбачається розміщення ряду стоянок та майданчиків короткочасного (1,5-3-годинного) та багатоденного (1-3-денного) відпочинку. Вказаними об'єктами зможуть користуватись туристи з путівками та самодіяльні туристи.

10. Національний парк «Подільські Товтри» сприяє розвитку екологічного та природоохоронного руху, підвищенню рівня екологічної свідомості і, як наслідок, екологічної культури підростаючого покоління, поширенню нових методик екологічного виховання з метою глибшого розуміння ролі природоохоронних територій, підвищенню престижу цих територій у свідомості населення у контексті сучасних вимог сталого розвитку суспільства та збереження біорізноманіття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. К.: Палітра, 1997. С. 130
2. Гетьман В.І. Теоретико-методичні питання визначення рекреаційних навантажень на ландшафтні комплекси природно-заповідних територій // Екологічний вісник. 2004. № 1-2. С. 7-8.
3. Горлачук В.В., В'юн В.Г., Сохнич А.Я. Управління земельними ресурсами: навчальний посібник [для студ. і викладачів вищ. навч. закл. III-IV рівнів акредитації] за заг. ред. В.Г. В'юна. Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2002. 316 с.
4. Гофман К.Г. Экономические проблемы природопользования. М.: Наука, 1985. 270 с.
5. Гребенник Г.В. Аналіз впливу незалежних факторів на величину готовності плати за надані рекреаційні послуги на території національного природного парку «Подільські Товтри» // Збалансоване природокористування. 2015. № 2. С. 52-55.
6. Данилов Ю.Е., Рыбинская М.Г., Богатырева Г.В. Экономическая оценка стоимости предупрежденного ущерба в результате проведенного санаторно-курортного лечения // Советское здравоохранение. 1971. № 1. С. 26-29.
7. Дем'янова О.В., Кучинська О.П., Ковальчук С.І., Любінська Л.Г. Еколого-освітній аспект в діяльності НПП "Подільські Товтри" // Менеджмент екосистем природно-заповідних територій // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю створення національного природного парку „Подільські Товтри”. Кам'янець-Подільський: „Аксіома”, 2006. С.76-82.
8. Дослідження рівня використання економічного потенціалу регіону: монографія / За ред. Семенова В.Ф., Руденко О.І. Одеса: ОНЕУ, 2012. 150 с.

9. Жолкевський А.Ф. Економіко-екологічна оцінка територіальних ресурсів (методологія, методика, практика): Дис... канд. екон. наук, К., 1999. 199 с.
10. Жук П. В., Кравців В. С. Рекреаційний потенціал Українських Карпат і перспективи його використання // Українські Карпати: проблеми і перспективи. Мат. міжнар. наук.-практ. конф. Львів, 1993. С. 111-112.
11. Закон України — Про природо-заповідний фонд України від 16. 06. 1992р. № 2456 – XII [Електронний ресурс] (в редакції від 19. 05. 2015 р.) / <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-12> .
12. Згуровский, М.З., Статюха Г.А. Основы устойчивого развития общества : курс лекций. – В 2-ох ч. /М.З. Згуровский,. К. : Вид-во НТУУ "КПИ". 2010. Ч. 1. 464 с.
13. Коваленко О.Ю. Економіко-математичне моделювання як інструмент ефективного управління природно-заповідними територіями / О.Ю. Коваленко // Наукові праці. Науково-методичний журнал МДГУ ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія «Економічні науки». Миколаїв: 2008. Том 89, Випуск 76. С. 134-141.
14. Козлов В.Н., Филиппович Л.С., Чалая И.П. и др. Рекреационные ресурсы СССР: Проблемы рационального использования. М. : Наука, 1990. 168 с.
15. Концепція екологічної освіти України затверджена Рішенням Колегії МОН України № 13 /6-19 від 20.12.01 // Міністерство освіти та науки України // www.mon.gov.ua
16. Кузик С.П. Географія туризму. К.: Знання, 2011. 271с.
17. Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. Навч. посібник. К.: Альтерпрес, 2007. С. 369
18. Математическая статистика / [В.М. Иванова, В.Н. Калинина, Л.А. Нешумова и др.]; под ред. Е.С. Гридасова. Москва: «Высшая школа», 1981. 371 с.
19. Мітрясова О. Екологічна освіта в стратегії сталого розвитку// “ECOLOGY & TOURISM 2013” (EcoTour-2013), 21–23 NOVEMBER 2013 LVIV,

- UKRAINE /О. Мітрясова, В Погребенник, Р. Політило, А.Шибанова. Львів,2013. С.46-47.
- 20.Методичні рекомендації щодо визначення максимального рекреаційного навантаження природних комплексів і об'єктів у межах природно-заповідного фонду України за зонально-регіональним розподілом / Держ. служба заповід. справи Мінекоресурсів України, Наук, центр заповід. справи Мінекоресурсів України. – К.: 2003. – 43 с.
- 21.Нудельман М. С. Социально-экономические проблемы рекреационного природоиспользования. К.: Наукова думка, 1987. 131 с.
- 22.Песчанська І.М. Розвиток земельного менеджменту в системі управління земельними ресурсами: автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. екон. екон. наук: спец. 08.08.01 «економіка природокористування і охорони навколишнього середовища». К.: Державне підприємство «Головний науково-дослідний та проектний ін-т земле устрою», 2004. 20 с.
- 23.Положення про еколого-освітню діяльність заповідників і національних природних парків України від 21.09.1998 р. №140// Офіційний вісник України.- 1998.-№41.-С.54.
- 24.Популярная медицинская энциклопедия. Гл. ред. А.Н. Бакулев, Ф.Н. Петров. М., «Советская Энциклопедия», 1961. 1256 столб. С илл., 12 л. Илл. (Гос.науч. изд-во «Советская Энциклопедия». Энциклопедия. Словари. Справочники) С. 346
- 25.Каплун І.Г. Оптимізація природокористування Подільських Товтр // Наукові записки Тернопільського нац. пед. університету. Серія: Географія. 2004. №1. 315 с.
- 26.Рекреационные системы. Под ред. Н.С. Мироненко, М. Бочварова. М.: Изд-во МГУ, 1986. 136 с.
- 27.Рішення Колегії МОН України від 27.11.2015 р. "Про екологізацію вищої освіти з метою підготовки фахівців для сталого розвитку". <http://mon.gov.ua/content/Новини/2015/12/30/10-5-4.zip>.

- 28.Рожко І. М. Методичні підходи до оцінки прохідності гірських природно-територіальних комплексів // *Ландшафт як інтегруюча концепція ХХІ сторіччя: зб. наук. праць*. К., 1999. С. 219-224.
- 29.Руденко В.П. *Географія природно-ресурсного потенціалу України: монографія*. Львів : Світ, 1993. 240 с.
- 30.Стафійчук В.І. *Рекреалогія. Навчальний посібник*. 2-е вид. К.: Альтерпрес, 2008. С. 264
- 31.Струмилин С.Г. О цене «даровых благ» природы. // *Вопросы экономики*. 1967. № 8. С. 60-72.
- 32.Сычева В. Значение национальных парков в развитии туризма // www.tourlib.net
- 33.Тарасов А. И. *Рекреационное лесопользование*. М.: Агропромиздат, 1986. 176 с.
- 34.Тарасов А.И. *Экономика рекреационного лесопользования*. М. : Наука, 1980. 160 с.
- 35.Третяк А.М., Кучер О.О., Канаш О.П. *Концепція оцінки земель в Україні*. К. : УААН, 2004. 18 с.
- 36.Третяк А.М., Гребенник Г.В. Підтипи рекреаційного землекористування за характером використання природних рекреаційних ресурсів // *Збалансоване природокористування*. 2014. № 4. С. 96-100.
- 37.Третяк А.М., Гребенник Г.В. Сутність та поняття економіки рекреаційногоземлекористування у сфері природокористування в умовах нових земельних відносин // *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2014. №1-2. С. 92- 101.
- 38.Туниця Ю. Вчитися жити в гармонії з природою // *Освіта України* : зб. наук. праць. 16 листопада 2010. № 85. С. 6.
- 39.Управління землекористуванням: підруч. [для студ. і викладачів вищ. навч. закл. III-IV рівнів акредитації] / [В.В. Горлачук, О.М. Гаркуша, В.Г. В'юн, В.В. Мельніченко, І.М. Песчанська, Д.М. Демченко]; за заг. ред. В.В. Горлачука. Миколаїв: Вид-во «ІЛІОН», 2006. 376 с.

40. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. Навчальний посібник .К.: Центр навчальної літератури, 2007. 312с.
41. Хвесик М.А., Горбач Л.М., Кулаковський Ю.П. Економіко-правове регулювання природокористування. Київ: Кондор, 2004. 524 с.
42. Хвесик М.А., Збагерська Н.В. Економічна оцінка природних ресурсів: основні методологічні підходи. Рівне : Видавництво РТДУ, 2000. 194 с.
43. Шлапак А.В. Фінансово-економічний механізм використання і відтворення природно-заповідного фонду: дис. ... канд. екон. наук: 08.08.01. Львів: Львів. держ. фін. академія. 2005. 203 с.
44. Эрингис К. И., Бурюнас А. Р. Сутьность и методика детального еколого-эстетического исследования пейзажем // Экология и эстетика ландшафта. Вильнюс: Минтас, 1975. С. 107-159.
45. Kovalczyk A. Geografia turystyki. Warszawa, 2002. 240 s.
46. Проект організації території національного природного парку «Подільські Товтри», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів, Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління, Мінприроди, Київ: 2012 р.